

For mange af landsognenes vedkommende kan det ud fra det fremlagte navnestof være vanskeligt at udsige noget om den rent faktiske sprogligt-kulturelle situation i Sydslesvig. Når man f. eks. ser degnefortegnelsen indtil år 1800 for Bov sogn (Flensborg provsti, nu nord for grænsen af 1920): Jens Bundsen, Andreas Brodersen, Bernt Brodersen, Dietrich Jürgensen, Alexander Cubel, Marcus Michelsen, må man gøre sig klart, at de pågældende – også dem med -sen-navne – har haft tysk som embedssprog i kirke og skole. Se herom f. eks. *Sønderjysk Månedsskrift*, 1975, s. 37–39.

Som værket foreligger, er det naturligvis først og fremmest personalhistorikere, der vil komme til at gøre brug af det, men ved analyser af de biograferedes herkomst og familieforhold, så vidt som det er muligt at fastslå noget herom, vil værket også være et værdifuldt bidrag til Sydslesvigs ældre kulturhistorie.

H. V. Gregersen

Johannes Kunisch: Staatsverfassung und Mächtepolitik. Zur Genese von Staatenkonflikten des Absolutismus. Historische Forschungen 15. Berlin, Duncker & Humblot 1979. 87 s. DM 28.

I tilslutning til Otto Hintze undersøger Johannes Kunisch (Universitetsprofessor i den nyere tids historie i Köln) sammenhængen mellem den absolutistiske stats indre struktur og dens udenrigspolitik. I denne forbindelse anskues krig – stadig med Hintzes ensidighed – som »Das große Schwungrad für den gesamten politischen Betrieb des modernen Staates« (s. 12). Kunisch forsøger at dokumentere, at »die an Erbfolgeregelungen und Fundamentalgesetzen ablesbare Systemrationalität des monarchischen Absolutismus ein außenpolitisches Konfliktpotential von eminenter Bedeutung dargestellt hat«, trods al stræben mod stabilitet og fred (s. 14). På denne måde skal en ny indfaldsvinkel til den politiske historie være indvundet; thi enhver dynastisk krise antog gennem internationale traktater let dimensioner af faretruende krise for hele det europæiske statssystem.

Konkret belyser Kunisch udviklingen med støtte i to eksempler: Den danske kongelov fra 1665 og den østrigske pragmatiske sanktion fra 1713. Kongeloven præsenteres ganske korrekt som dynastiets instrument til indre konsolidering af staten; den vies her – som i andre, nye ikke-danske publikationer – den opmærksomhed, der tilkommer den i udforskningen af absolutismen. Kunisch redegør for kongelovens indhold og fremhæver træffende afsvækkelsen af kongemagtens ret af guddommelig nåde og absolutismens stærke naturretlige legitimation i overensstemmelse med statsoverenskomst-læren. Gennem dynastiets omhyggelige arvefølgereregulering og fastlæggelsen af rigets udelelighed blev Danmark endegyldigt en moderne stat; den var ikke længere blot herskerens »Hauswesen und nutzbares Eigentum« (s. 38).

Absolutismens muligheder og grænserne for dens politiske rationalitet demonstrerer Kunisch ved hjælp af den pragmatiske sanktion. En familiemæssig tilfældighed, som harmonerede slet med enevældens statsræson – at Karl VI nemlig ikke efterlod sig nogen søn, men alene sin datter Maria Theresia som arving – førte til udstedelsen af en ny arvefølge, der skulde skabe grundlag for, at den arveberettigede datter kunde overtage de østrigske arvelande udelt. Intensive og sejge udenrigspolitiske anstrengelser indbragte international anerkendelse af den pragmatiske sanktion (Brandenburg-Preussen 1728, England 1731, Den tyske rigsdag, Danmark og Rusland 1732 og Frankrig 1738). Trods denne rationelle, fremtidsrettede fredspolitik ubestridelige resultater udløste kejser Karl VI.s død den østrigske arvefølgekrig, fordi Bayern og Brandenburg-Preussen ikke respekterede aftalerne og i magtekspansionsøjemed vilde drage fordel af situationens »con-

juntures favorables» (s. 66). Det voldelige opgør fik gennem den pragmatiske sanktions ydrepolitiske forgreninger europæisk omfang og hører derfor til »(den) Grundtypen zwischenstaatlicher Konflikten« (s. 78). Krig var hverken kongelig sport eller efter deres hjerte; den har snarere gyldighed som absolutismens systembetingede politiske middel.

Resultatet afslører altså indre modsætninger. Medens man på indrepolitisk plan opnåede stabilisering ved arvefølgeordningerne, lykkedes dette ikke i udenrigspolitikken. Man bør nok blot være varsom med generalisering af denne slutning. Netop den danske enevælde viste sig jo meget langt i stand til at forene en fredelig udenrigspolitik og indrepolitisk modernisering med samfundsreformer; begge dele lader Kunisch ude af betragtning. Ikke heller kan man betragte forsøgene på at afværge mulige, voldelige konflikter på forhånd gennem internationale aftaler som helt resultatløse; at man »(an) der Einhegung des Krieges ernsthaft gearbeitet hat«, betvivler Kunisch ikke (s. 80). Man kunde visselig have ønsket disse anstrengelser større held, men der fandtes og findes ikke noget fornuftigt alternativ. Bogen giver således også stof til eftertanke, når det gælder vor egen tids problemer ved at sikre freden internationalt.

Kersten Krüger

Sven Andolf, udg.: *Relation du Royaume de Suède par Monsieur de Sainte-Catherine 1606*. Romanica Gothoburgensia XVII. Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis 1980. 72 s., ill. S.kr. 35.

Bogen publicerer (ledsaget af svensk paralleloversættelse) en nyfundet relation om Sveriges politiske situation 1606, nedskrevet af den franske diplomat Étienne de Sainte-Catherine, formentlig under et ophold i Tyskland og – som udgiveren nævner – på grundlag af litterære studier og læsning af nyhedsblade fra Frankfurt. Måske også svenske kilder? Relationen udmærker sig ved sit klare og nøgterne overblik. Den fremhæver Sveriges politiske og militære isolation og Karl IX.s usikre positioner, som ikke blev lettere ved hans voldsomme temperament. For danske historikere har relationen størst interesse ved sin betoning af Danmarks velstand og stærke finansielle stilling og ved dets veludviklede diplomatiske og familiemæssige forbindelser til tyske, protestantiske fyrstehoffer, som tilsammen i forfatterens øjne vilde gøre Sverige til et let bytte for Christian IV, og som vilde genskabe den nordiske union på mere stabile vilkår end i middelalderen.

E. Ladewig Petersen

Pekka Suvanto: *Die deutsche Politik Oxenstiernas und Wallenstein*. Studia historica 9, veröff. v. d. Finnischen Historischen Gesellschaft. Helsinki 1979. 201 s.

Hverken denne bog eller dens forgænger, 'Wallenstein und seine Anhänger am Wiener Hof zur Zeit des zweiten Generalats 1631–1634' (Hfrs. 1963) er blot nye numre til den svulmende Wallensteinlitteratur. Begge værker er vel forholdsvis specielle, og de bringer ikke de store overraskelser, men dr. Suvantos studier udmærker sig også i sammenhængen ved deres metodiske omhu, et træk, som tyske anmeldelser ejendommeligt nok bebrejdede forf. ved udsendelsen af disputatsen 1963; og forf. har tillige den fordel, som efterhånden burde være en anakronisme, at han behersker den skandinavisk-sprogede kildebestand og litteratur. Og det sidste er slet ikke nogen ringe fordel i betragtning af, at Danmarks og Sveriges indgriben i trediveårskrigen blev centrale led i polariseringen og internationali-